

KARASZ PÉTER, A SZERVEZŐ

(1897–1938)

SZENTI TIBOR

A két világháború közötti Vásárhelyi-pusztá volt az a tér, ahol Karasz Péter szervező tehetsége kibontakozott.

„1323-tól ismert a Karasz név, a vásárhelyi ősi szállásokon” — írja Fejérváry József. Más forrás szerint: „elődeik már Hunyadi János és Hunyadi Mátyás idejében is az Alföldön laktak.”

Apai nagyszülei: Karasz Mihály és Hegedűs Sára, anyai nagyszülei Tóth Sándor úrvárosi gazdálkodó és D. Nagy Mária voltak. Édesapja, Karasz József, 1862 márciusában Hódmezővásárhelyen született, törvényhatósági bizottsági tag, református presbiter; édesanyja Nagy Tóth Rozália 1867-ben, szintén Vásárhelyen látta meg a napvilágot.

Karasz Péter 1897 december 1-én született a Vásárhelyi-pusztán, szülei 70 kisholdnyi birtokán, amely mindössze 240 aranykorona értékű volt.

1900-ban az édesapja megvásárolta Vásárhelyen a Bárd utcai kis parasztházat, amely Karasz Péter családjának városi szállása lett. Egy fiú és két lánytestvére volt.

A szülők, amikor a gyerekek iskolaköteles korba kerültek, kiadták a földet felesművelésre és beköltöztek a városba. Karasz Péter itt járta ki előbb a négy elemet, majd a négy polgárit.

Az édesapja a „városból gazdálkodott.” Rendszeresen kijárt bérbe adott földjére és amikor csak tehetett, különösen a nyári szünidőben, magával vitte a feleségét és a gyerekeket is.

Karasz Józsefnek volt a Pusztán először cséplőgépe. Néhány paraszttársával együtt géptársulást hozott létre, aminek az volt a lényege, hogy a termést közös munkával csépelették el és a kisgazdaságok részére bérmunkákat végeztek.

Karasz Péter befejezván az iskoláit, 1914-ben kikerült a pusztai birtokra, ahol a szülők ismét maguk gazdálkodtak. Sokat dolgoztak, hogy a gyenge minőségű, szikes pusztai föld teremjen. Itt sajátította el a fiú a gazdálkodás minden fortélyát, és itt élte éveket a parasztlak hagyományos életét.

1915. október 15-én behívták Brassóba katonának. Rövid kiképzés után a hadszínterre került és mint 46-os gyalogos harcolta végig a háborút. Járt az olasz fronton, kitüntetések és szakaszvezetői rangot szerzett, megsebesült, majd 1918 októberében betegszabadságot kapott. A háború vége itthon érte.

Újból a Vásárhelyi-pusztára került, bár a diákévek alatt szerzett keserű tapasztalatok elgondolkottatták. A paraszti életmódra való áttérés élményei pedig elmélyítették benne azt a felismerést, hogy bármennyire is törik magukat, sem a körülmények, sem pedig az eddig folytatott gazdálkodási mód nem teszi gazdagabbá vagy boldogabbá őket. Töprengésre nem sok ideje maradt. 1920 elején ismét behívták katonának és csak decemberben vethette le a „nemzeti hadsereg” egyenruháját.

Leszerelése után tovább gazdálkodott a Pusztán. 1921. február 22-én házasságot kötött Juhász Máriával, bátyja feleségének húgával. Az idős, megfáradt szülők átadták a fiatal párnak a gazdálkodás terhét és a Pusztán csak nyáron tartózkodtak.

A csajági iskola szomszédságában feküdt a birtokuk. Kisebb része 6 aranykoronás volt, a többi még ennél is gyengébb minőségű vadszik, a nagyobb része pedig vízállásos gyöp, ahol még augusztusban is fél lábszárig érő vízben legettettek. A partosabb részen megélt a gabona és a kukorica. A fiatal gazda gyümölcsfák telepítésével is megpróbálkozott, de a kertet elöntötte a víz és „kivötte” a fákat. A tanya köré ültetett akácok csak tengődött a rossz földön és a belvíz ezt is megtizedelte.

Karasz Péter kísérletei sorra kudarcot vallottak. Rájött, hogy az eddigi gazdálkodási módszerek korszerűtlenek és új utakat kell keresni. Ekkor került először szembe a hatósággal, a vadvízek elleni hatékonyabb intézkedések követelése miatt. Mivel a többi pusztai parasztnak is ilyen gondjai voltak, hamar ráébredt arra is, hogy amit tesz, az mindannyiuk közös érdeke, és lassan szószólójukká, képviselőjükké vált a hivatalokban. Féja Géza úgy emlegette, mint „fekete bajszú pusztai törzsfőnököt.”

Magas termetű, sötét hajú, dús szemöldökű, jó megjelenésű, sőt kimondottan szép arcú ember volt, akit a nők is bálványoztak. Veleszületett értelmességét és intelligenciáját önműveléssel tovább gyarapította. Egy korabeli filmben is szerepelt, amelyet Vásárhely határában forgattak. Kocsival, lóval vonult el a Tisza gátján. A romantikus parasztvilág ideálját látták benne a pesti urak.

A nehezen termő földet mindenáron haszonadásra akarta kényszeríteni. A talajjavítás méziszappal, a „digózás” és a műtrágyák használata azelőtt ismeretlen volt itt. Miután nem vált be a gyümölcsstermesztés és erdőtelepítés, a gabona is gyéren fizetett, állattartásra rendezkedett be.

Kis szélmalmost is épített, amelynek vitorlái a Pusztán szinte örökösen fúvó szélben mindig forogtak. Szimbólum is volt kissé ez a négy fehér vitorla, jelezvén azt a szélmalomharcot, amit Karasz Péter vívott jóformán egyedül a földdel, hatóságokkal, hivatalnokokkal.

Karasz Péter igyekezett korszerűen gazdálkodni és tapasztalatait megosztotta másokkal is. 1928-ban „sziktalajjavító tanfolyamot” szervezett, ahol egy héten keresztül neves szakemberek oktatták a pusztai parasztokat. Az egyik előadó Némethi Zoltán volt, a vásárhelyi Földműves Mintaiskola igazgatója, a másik tanár pedig Budapestről érkezett.

Így kóstolt bele a szervezés művészetébe és ettől kezdve, amint egyre szaporodott a közeleti elfoglaltsága, saját gazdasága mind kevésbé vonzotta. A rossz földdel és a merev hatóságokkal való viaskodás lekötötte és felőrölte a pusztai férfiak erejét. Egyedül nem is boldogultak volna, ha az asszonyok, a megértő feleségek, hűséges élettársak és jó anyák nem álltak volna mögöttük buzdítóan, segítőkészen és mindig ugrásra készen, hogy a sokszor elbukó embereket újra lábra állítsák és erőt adjanak nekik az újabb küzdelmekhez.

Ilyen tulajdonságokkal rendelkező asszonyt ismertünk meg id. Gregus Máté feleségében, de hasonló segítőtársat lelt Karasz Péter is párjában, aki minden próbálkozásában kitartott mellette.

1925-ben megalakította a Csajági Olvasókört, amelynek 1935-ig az elnöke volt. Ismerte őt az egész Pusztát, az egész határt és hamarosan a város is. Ezt pedig egy életmódbeli változásnak köszönhetette, amely szintén 1925-ben következett be.

Tóth Sándor csajági tanító, aki biztosítási ügyekkel is foglalkozott, betegsége idején felkérte Karasz Pétert, hogy ideiglenesen lássa el helyette a szervezési teendőket. Így jutott el a környék tanyáiba, majd a határ legtávolabbi részébe is. Mindenütt ismerősökre tett szert és közben megszerette a biztosítási munkakört. Mindenkihez volt egy-két barátságos szava. A parasztok között nem akadt ellensége. Akik közvetlenül a keze alá tartoztak a birtokán: a béresek, cselédek is szerették. Nem csak ő járta a határt, az ő tanyáját is sokan látogatták és mindenkit szívesen fogadott.

1927-ben a Gazdák Biztosító Szövetkezetének városi irodája mint üzletszerzőt alkalmazta és itt tevékenykedett haláláig. 1935-ig kétlaki életet élt. Helytállt az irodában, de a gazdaságát is vezette a Pusztán, ahol a távollétében a felesége irányította a tanya és a föld sorsát.

Hivatali tevékenységét és városi összeköttetéseit arra is felhasználta, hogy szervezze a parasztságot a Pusztán. Soha, egy percig sem feledkezett meg arról, hogy közülük jött, látta, ismerte bajaikat, és amennyire erejéből tellett, igyekezett sorsukon javítani. Kiharcolta a kecskeméti Mezőgazdasági Kamarától, hogy a Csajági Olvasókör könyvtára mezőgazdasági szakkönyveket kapjon. Kirándulásokat szervezett. Ezek során mintagazdaságokat tekintettek meg. Ezüstkalászos Gazda-tanfolyamokat indított. Vásárhelyen a Baromfi- és Nyúl-tenyésztők Egyesületének elnökévé választották.

Fő erőssége, jellemző tulajdonságainak egyike a szervezőereje volt. Meg tudta nyerni az emberek bizalmát. Vásárhely—Kutason megszervezte a Hangya Fogyasztási és Értékesítő Szövetkezet egyik jelentős ágát, a Tejszövetkezetet, ahol ügyvezető elnök lett.

Rábészélte a kisparasztokat, hogy a tejet a szövetkezeten keresztül értékesítsék. Olyan szállító hálózatot szervezett meg, hogy még a Pusztá legtávolabbi pontjáról is időben beérkezett a tej a feldolgozóba. Szamarak hozták hátukra kötözött kannákban azokról a tanyákról, ahol a gazdának nem volt más szállítási lehetősége.

Kutason olyan modern tejátvevőt és feldolgozót rendezett be, amely bordás hűtőjével, minőségvizsgáló berendezésével, szeparátorával, tárolóterével, tisztaságával a mai követelményeket is kielégítené.

A kutasi Fogyasztási Szövetkezet az ő kezdeményezésére csak nemesített tyúkoktól származó, minőségi tojást vett át. Ezzel a pusztai aprójószág-állományt kívánta megjavítani.

Simándi Béla így írt róla:

„Ő tágitotta ki előttem a tanyai világot, hiszen azt nála jobban senki se ismerte. Mindenkint ismert és a város, az óriási határ minden problémáját tudta.” Karasz Péter is szerzőtársul szegődött Simándinak a „Tanyai Írások”-ban, de a többi ellenzéki lap is gyakran közölte munkáit.

Minden területen igyekezett haladni. A Pusztán neki volt először kerékpárja és rádiója. 1926-ban a kis fülhallgatós, detektoros készülék nagy szenzációt keltett, még a család városban lakó tagjai is kijártak a Pusztára rádiót hallgatni. Később hangszórót szerzett, amit kitett az eresz alá s így a környék tanyáiban is hallgathatták az adásokat. 1931. június 7-én, vasárnap délután a Magyar Rádióban saját maga olvasta fel előadását amelynek „A rádió hasznos volta a kisgazda-társadalomra nézve” címet adta. A „Budapesti rádió- és telefon hírmondó műsora” fényképét is közölte. A rádióban ezután még többször is szerepelt. Amikor 1934-ben törvényhatósági bizottsági tagnak megválasztják, már várososszerte úgy emlegetik, félig viccesen, félig komolyan, mint a „puszták alkirályát.”

Segített a kutasi Népházat kiverekedni. A városban a Gazdasági Egylet ifjúsági csoportját ő szervezte meg, és ennek előbb az alelnöke, majd az elnöke lett. Közéleti tevékenysége során a közös érdek: a parasztsors jobbá tételén való munkálkodás, csakhamar összehozta id. Gregus Mátéval, akivel életreszóló barátságot kötött. Sokoldalú szervező tevékenysége miatt nemcsak a Pusztán és Vásárhelyen vált fogalommmá a neve, nemcsak a helyi lapok foglalkoztak mind többet vele, de híre jutott a fővárosba is. Közben egyre kíméletlenebbül támadta a helyi bürokráciát, a képviselőket, a városuk boldogulásáért nehezen mozduló városatyákat. A helyi újságok mindennapos témája volt az a torzalkodás, amely a városi főállatorvos, a törvényeket a helyi adottságok figyelembevétele nélkül végrehajtó hivatalnok és a kisbirtokos parasztság ismerője, szervezője, érdekeinek védője között folyt. Nem csoda, ha radikalizmusa miatt a „torony alatt” egyre többen kezdtek haragudni rá. A város egyik szatirikus hetilapja, a „Karikás” szinte minden számában élcelődött rajta.

Az 1930-as évek közepe táján a földjét bérbé adta és hazaköltözött a susáni házba, hogy közelebb legyen munkahelyéhez, a Biztosító Szövetkezethez — amelynek közben „vezérképviselője” lett — és ahhoz a politikai, társadalmi küzdőtérhez, ahol újabb és újabb rohamokra indult a reformokért, az átalakulásért, a megújodást sürgetve. Ezután csak nyári szállása maradt a pusztai tanya. De a határt évente kétszer azután is bejárta lovas kocsján. Minden tanyában beköszönt, biztosításra bízta a parasztokat.

Mindig érdekelte a várospolitiká, de 1935-ben már országgyűlési képviselőnek is fellépett. Nagy vihart támasztott ezzel Vásárhelyen. Ellenzéki propagandája megbuktatta a kormánypárti képviselőjelöltet. A jobboldali felháborodás hullámai így a fővárosba is elérték. Ez a cselekedet nyílt szembefordulást jelentett a kisparasztságot is sújtó rendszer politikájával. Egyre-másra jelentek meg újságcikkek, amelyek öt eleinte csak humorosan, majd egyre több méreggel „pusztai törzsfőnökként” emlegették. A „Csalán” című élclap „I. Karasz Péter pusztai alkirály”-nak gúnyolta. 1936-ban ennek az újságnak alig van olyan száma, amely ne foglalkozna vele.

1935. rendkívül jelentős év volt Karasz Péter életében. Január hónapban belevetette magát a vásárhelyen megtartott Országos Gazdaifjú Kongresszus szervezésébe. Ez év nyarán került sor a képviselőválasztáson kívül az „író-paraszt találkozóra” és ennek előkészítését és lebonyolítását is jórészt ő végezte itthon.

Az írók és vendégek Vásárhely-Kutasra látogattak, ahol megmutatta nekik a tejszövetkezetet és rögtönzött előadást tartott a működés körülményeiről. „Beszédében a gazdasági összefogást hangsúlyozta” — írta róla Paku Imre.

Neki, az anyagilag független, szabad gazdának, a népsorsú, határjáró, biztosítási szakembernek nem lett bántódása. A helyi hatalmak akkor még nem mertek vagy nem is akartak ujjat húzni vele. A pusztai parasztek közül kiemelkedett ember tekintélyének felőrlését, lejáratását egyelőre a vicclapokra bízták. A „Csalán” 1936. augusztus 30-án „pártalakításáról” közöl egy neki tulajdonított, de valójában soha el nem hangzott „nyilatkozatot.” A mellékelt karikatúra pedig felemás öltözetben ábrázolja. A különös ember egyik oldalán közönséges parasztruhát, a másikon pedig frakkot hord. Nyilván a társadalmi helyzetét akarták nevetség tárgyává tenni, népszerűségét próbálták ezzel is aláásni.

1938 szeptemberében a tanyáján tartózkodott, amikor türethetetlen hastáji fájdalmak kezdtek gyötörni. Rögtön hazahozták és pár nap múlva kórházba került, ahol 20-án, élete teljében, sikereinek, eredményeinek tetőfokán átfürödött vakbélgyulladásban meghalt.

Haláláról akkor még legenda is terjedt el: a pusztaiak, akik szerették és őszintén sajnálták, arról suttoztak, hogy sok borsot tört a városi urak orra alá és ezért szándékosan késett napokig az orvosi segítség, amely életét megmenthette volna. Hogy van-e ebben egy mákszemnyi igazság, ma már kinyomozni lehetetlen. Ismerve azonban a kórház akkori igazgatóját, ez teljesen valószínűtlennek látszik.

Gyermek nem maradt utána, csak az emlék, amely ma is él a Pusztán azok között, akik smerték.